

ÇOCUK EDEBİYATI KİTAPLARINDA ŞİİRİN YERİ

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ*

ÖZET

Şiir en eski anlatım biçimlerinden biridir. Şiir, kısa mısralardan oluşması ve ahenk yönü ile çocuk üzerinde nesirden daha etkileyicidir. Şiir, çocukların algı dünyasına renk getirmesi ve onların hayal gücünü geliştirmesi bakımından oldukça önemlidir. Çocuklar, gelişimlerinin her döneminde şiire karşı olumlu tepki gösterirler; şiir dinlemekten, okumaktan ve ezberlemekten zevk alırlar. Çocukların şiirle ilişkisi önce dinlemekle başlar. Okul öncesi çağıdaki çocuklar, kafiyeli ve ritimli sözlere ilgi duyduklarından, şiirlerden çok hoşlanırlar. Çocuk edebiyatında şiir, çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin büyümesini ve dilin matematiğini kavramalarında önemli bir araçtır. Şiir vasıtasıyla dilin gücünden yararlanabilen çocuk, yaratıcı düşüncesini de geliştirir. Çocuğun gelişiminde bu derece önemli olan şiirlerin, çocuğa nasıl verileceğinin teorik boyutunu inceleyen çocuk edebiyatı kitaplarındaki şiir bölümleri, yol göstericilik açısından çok önemlidir. Bu doğrultuda, çocuk edebiyatı kitaplarındaki şiir bölümleri incelenip, bölümler karşılaştırılarak bu kısımların yeterliliği konusunda görüşler ileri sürülmüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuk Şiirleri, Çocuk Edebiyatı Kitapları.

The Place of Poetry in Child Literature

ABSTRACT

Poetry is one of the oldest ways of expression. As a poem consists of short verses and it has a particular tune, it has effects on children highly different from prose. Poetry is of great importance to bring color to children's world of perception and to improve their imagination. In every phase of their development, children show positive reactions to poetry, they enjoy listening, reading and reciting a poem. Children's interest in poetry first starts with listening poems. Then, they maintain their connection with poetry by reading and reciting poems. Pre-school children are attracted to poems as they like rhyme and rhythm. In child literature, poetry is an important tool to be used to improve the linguistic skills of children, to help them perceive the mystery of words and internalize the logic of the language. A child who can make use of the power of the language can improve his/her creative thinking. The quality of the poetry in sections of the books from the child literature that deal with the theoretical aspect of how poetry should be presented to children is of great importance in guiding children throughout their growth. In this context, the present study looks into the poetry sections of the books of child literature and then compares them in order to evaluate their adequacy.

Key Words: Child Literature, Child Poems, Child Literature Books.

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri

Şiirler duygularla sesleri satırlarda birleştiren etkileyici ürünlerdir. Dilin çok özel kullanımını gerektiren âdeta kelimelerle musiki yaratan şiir, insanın kelimelerle ahenk oluşturduğu, pek çok düşünceyi kısa ve özlü bir anlatımla sunabildiği bir anlatım şeklidir (Akyol, 2006: 121). Edebiyat tarihçileri, şairler ve düşünürler en eski anlatım biçimlerinden biri olan şiirin tanımını yapmaya çalışmışlardır. Fakat bütün bu çalışmalar şiirin değişmez bir tanımının yapılamayacağını ortaya çıkarmıştır. Belli bir tanım vermek mümkün olmasa da şiir için şunları söylemek mümkündür: Şiir gerek içerik ve öz, gerekse söze dönüştürme ve sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik bir söz sanatı ürünüdür (Aksan, 1993: 8). Estetik ve duygu yönüyle insanı manevî olarak besleyen şiir, insanda yeni hayat görüşlerinin oluşmasını sağlayan en önemli edebiyat ürünlerinden biridir (Coşkun, Açık: 2006).

Bir üst dil ürünü olan şiirin, çocuğun duygu dünyasının gelişmesinde ayrı bir yerinin olduğu muhakkaktır. Şiir kısa mısralardan oluşması ve ahenk yönü ile çocuğu nesirden farklı olarak daha sıkı sarar. Şiir, çocuğun algı dünyasına renk getiren, hayal gücünü geliştiren unsur olarak oldukça önemlidir. Şiirsellik çocuğun doğasında vardır. Şarkılara tempo tutarken, oyun oynarken çocuktaki şiirselliği hissedebiliriz. Şiir dili güldürebilir, hayal ettirebilir, hüzünlendirebilir, çoşturabilir, cesaretlendirebilir, geçmişe ve geleceğe götürebilir. Bütün bu farklılıkları yaşamak şiirlerle mümkün olabilir (Akyol, 2006: 121).

Çocuk, gelişiminin her döneminde şiire karşı olumlu bir tepki gösterir; şiir dinlemekten, okumaktan ve ezberlemekten hoşlanır (Oğuzkan, 2001: 249). Çocukların şiirle ilişkisi önce dinlemekle başlar. Sonraları kendileri okuyarak ve ezberleyip söyleyerek bu ilişkiyi sürdürürler. Okul öncesi çağındaki çocuklar kafiyeli ve ritimli sözlere ilgi duyduklarından, şiir türünden çok hoşlanırlar, annelerinden veya bakımevlerinden dinledikleri kısa ve ahenkli manzumeleri severler ve bunları akıllarında tutarak, kendi kendilerine tekrarlarlar. Çocukların anlamsız oldukları halde tekerlemeleri sevmeleri zihinlerindeki kafiyeli ve ritmik söz varlıklarındandır. Ancak çocukların, tamamıyla kafiyeli ve belirli bir ölçüye sahip şiirlerden hoşlandıklarını sanmak yanlıştır. Çocuğun duygu dünyasına hitap eden serbest ölçülü şiirler de, ritmik iç yapılarıyla çocukların ilgilerini çekebilmektedir (Güleç, Geçgel 2005: 117).

Şiirin müzik yönü yadsınamaz bir gerçektir. Bugün beyin araştırmaları, anne karnındaki bir bebeğe müzik dinletmenin, onun beyin gelişimi açısından çok önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda müzik yönü olan şiirin çocuk edebiyatı içinde ihmal edilemeyeceği muhakkaktır.

Çocuk edebiyatında şiir, çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin büyüsünü ve dilin matematiğini kavramalarında önemli bir araçtır. Şiir vasıtasıyla dilin gücünden yararlanabilen çocuk, yaratıcı düşüncesini de

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

geliştirir (Güleryüz, 2002: 274). Biz bu makalede, çocuğun gelişiminde bu derece önemli olan şiirlerin çocuğa nasıl verileceğinin teorik boyutunu inceleyen çocuk edebiyatı kitaplarındaki şiir bölümlerini yol göstericiliği bakımından inceledik. Bu çalışmada, çocuk edebiyatı kitaplarındaki şiir bölümleri incelenerek, diğer bölümlerle karşılaştırılmış, bu kısımların yeterliliği konusunda görüşler ileri sürülmüş ve önerilerde bulunulmuştur.

İncelemeye esas olarak alınan kitaplar şunlardır:

Ferhan Oğuzkan, Çocuk Edebiyatı, Anı Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara 2001.

Hasan Güleryüz, Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.

Alemdar Yalçın / Gıyasettin Aytaş, Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Havise Çakmak Güleç / Hulusi Geçgel, Çocuk Edebiyatı, Kök Yayıncılık, Ankara 2005.

Çocuk Edebiyatı, (Ferhan Oğuzkan, Anı Yayıncılık, Ankara 2001) kitabında, şiirler, şiirin tanımı ve özellikleri başlığı altında genel bilgiler verilmiş, şiirin çocuk üzerindeki etkisinden ve çocuk eğitimindeki işlevinden bahsedilmiştir. Kitapta edebiyatımızda eski ve zengin bir geleneği bulunan şiir türünün özellikleri, çocuğun şiir karşısındaki durumu, edebiyatımızda çocuk şiirinin gelişmesi, şiir okumada dikkat edilmesi gereken noktalar ile çocuk şiirlerinde aranılan nitelikler üzerinde durulmaktadır. Şiirin nesre göre daha çok estetik değer taşıyan ve yoğun bir dikkat gerektiren yazı türü olduğuna vurgu yapılan kitapta, çocukların sevdikleri şiirler, tekerlemeler ve öteki şiirler alt başlıkları halinde verilmektedir. Edebiyatımızda çocuk şiiri bölümünde tarihi süreçten bahsedilmekte, Tanzimat döneminde ciddi çalışmaların başladığından söz edilmektedir. Tarih içinde çocuk şiirleri hakkındaki çalışmaları, dönem dönem bugüne kadar çocuk şiirleri yazmış isimlerden bahsederek veren yazar, bugüne kadar yapılanların çok az olduğu hakkında bir değerlendirme sunmamıştır.

Şiir antolojilerinin öneminden bahseden ve onlardan yararlanma yollarını gösteren bölümde, başvurulabilecek şiir antolojilerinden söz edilmektedir. Şiir antolojileri çocuk edebiyatında şiirin yerini belirlemek açısından oldukça önemlidir. Çocuklar hakkında oluşturulacak şiir antolojileri, şüphesiz çocuk edebiyatında şiirin yerini zenginleştirecektir.

Şiir okuma bölümünde, şiiri duyma üzerinde duran yazar, şiirlerin çocukların ilgi, ihtiyaç ve kelime hazinelerine uygun olarak seçilmesi gerektiğini, ayrıca şiir korosu oluşturmanın faydalı olacağını belirtmektedir.

Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri

Şiirin içeriği ile ilgili bölümde, çocukların algılama ve kavrama güçleri geliştikçe lirik ve öğretici şiirleri dinlemekten ve okumaktan hoşlandıklarını söylemektedir. Doğa şiirleri (hayvan, bitki, mevsimler, doğa olayları...), bayramlar ve özel günler, güldürücü ve tasviri şiirler, kelime oyunlarına dayanan, tekerlemeleri andıran, komik unsur ve kahramanları içeren şiirler (Oğuzkan, 2001: 252-253) olarak şiirleri gruplandırmaktadır.

Oğuzkan, çocuk şiirlerinde aranılan nitelikleri 8 maddede değerlendirmektedir. Yazar, burada büyük şairlerin ustalıklarını gördüğümüz kafiye, ölçü, anlam bakımından sanat değeri çok üstün eserlerinin olduğuna değinmiş, bununla birlikte henüz ustalığa erişememiş kişilerin yazdıkları kuru, monoton, basmakalıp sözcüklerle yazılmış sayısız örnek bulunduğuna da dikkat çekmiştir (Oğuzkan, 2001: 249). Bu dikkatten hareketle Oğuzkan, bu bölüme aldığı şiir örneklerini isabetli seçmiş, edebiyatımızdaki önemli isimlerin şiirlerinden seçme yapmıştır.

Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, (Hasan Güleriyüz, Pegem Yayıncılık, Ankara 2002) kitabının şiir bölümüne, Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde verdiği şiir tanımıyla başlayan yazar, şiirin iç ritminin olduğuna dikkat çekmiş (2002: 246), şiirin insanların doğayı anlamalarını, kişiler arası iletişimi geliştirmelerini, mutluluk tabloları oluşturmalarını sağlayan ritimli, duygu yüklü, anlamlı seslerden oluştuğuna değinmiştir. Bu manasıyla bile düşünüldüğünde şiirin, çocuğun doğayı algılaması, insanlarla iletişime ve etkileşime geçmeleri ve mutlu olmaları için ne kadar elzem olduğu açıktır.

Kendine özgü duygusal bir yoğunluğu, kurgulanmış bir dünyası olan şiirin (Güleriyüz, 2002: 246), çocuklar için önemli bir diğer tür olan masalla ilişkisine değinen Güleriyüz, masal ve şiirde bir iç müzik, iç ritim, yoğunlaşmış düşsel bir dünya olduğuna dikkat çekiyor.

İncelediğimiz diğer üç kitapta şiirin masalla ilişkisi üzerinde durulmamaktadır. Aslında çocuk için önemli bir diğer tür olan masalla şiir ilişkisinin bu bölümde verilmesi çocuk edebiyatında şiirin yeri açısından önemlidir.

Güleriyüz manzume-şiir ilişkisi bölümünde “Kar” başlıklı iki örnek sunuyor ve örnekler üzerinde bize karşılaştırma imkanı tanıyarak, şiirin manzumedan farkı olduğuna dikkat çekiyor. Ahmet Muhip Dıranas gibi edebiyatımızda önemli bir edebî şahsiyetin şiir örneğini vererek şiirdeki büyümlü havayı, ahengi, duyguyu, işlenmiş dili bize karşılaştırmalı olarak sunuyor. Manzume-şiir ilişkisine ve bu karşılaştırmaya teorik boyutta incelediğimiz diğer üç kitapta yer verilmiyor. Fakat şiirin gücünü anlamamız ve bunu çocuk edebiyatında kullanmamız bakımından Güleriyüz’ün bu bölümü son derece dikkat çekicidir.

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Şiir türleri ve şiirde içerik konusuna da değinen Gülyüz, şiirleri destansı (epik), coşkulu (lirik), öğretici (didaktik), doğasal (pastoral), üzücü (dramatik) olarak sıralıyor ve “şiirde anlatılan duygu ve düşünceler ders verici olacağı gibi, coşkulu bir tarzda zengin doğa betimlemeleriyle de verilebilir.” diyor. Burada yumuşak bir ifade göze çarpmaktadır halbuki, çocuğun duygu ve düşünce dünyasının gelişmesi için onların, çeşitli şiir türü örnekleri ile karşılaştırılmasının önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Daha sonra şiir okumanın yararlarına işaret eden Gülyüz, şiirin ana dil sevgisini kazandırmada ve çocukta yaratıcılığı geliştirmede önemli olduğuna dikkat çekiyor. Gerçekten de, bir çocuğa ana dil sevgisi kazandırmanın ve onun yaratıcılığını geliştirmenin yolu, onu şiirlerle karşılaştırmaktır.

Çocuk şiirlerinin nasıl olması gerektiğini, çocuk şiirlerinin niteliği başlığı altında 8 maddede toplayan Gülyüz, bu nitelikleri çok iyi belirlemiştir. Fakat çocuk şiirinin tarihi sürecinden bahsetmemiştir.

“Şiir ezberletilmeli mi?” sorusunu alt başlık olarak işleyen Gülyüz, şiir okumada ne gibi yollar izlenmelidir başlığı altında da 10 madde halinde öneriler sunmaktadır. Çocuğun veya öğrencinin şiir okuma ile sanatsal duyarlılık ve kendine güven kazanacağına dikkat çeken Gülyüz, bu maddelerden ilkinde öğrenci ya da şiir okuyacak kişi, şiirin duygusal dünyasını ve ritmini yakalayarak kendi yorumuna göre okumalı, yani şiiri kendi duyarlılığına göre yeniden üretebilmeli; okuma ön denemelerinde konuşur gibi, sözlerin anlamına uygun tonlama ve vurgulamalarını çocuk kendisi koymalı; şiir okumada öğrenci kendi yorumuna ritim verebilmeli, yanlış yaparım gibi gerilime sokulmamalı; çocuk şiirin türüne, anlamına uygun yaratıcı ve destekleyici olarak, okuyuşuna beden dilini katabilmeli şeklinde önemli maddelere işaret etmektedir.

Bugün çocuk edebiyatı içerisinde şiirin yerinin olması gereken yerde bulunmamasının sebebi, şiir okumanın bu maddeler ışığında gerçekleştirilememesindedir. Şiir okumanın belli tekniklerle (Coşkun, 2006) verilememesinden dolayı, çocuk / öğrenci şiiri duymamaktadır. Duymayınca da şiirler çocuk veya öğrencide bir anlam ifade etmemekte, öylece geçiştirilmektedir. Bunun sonucunda duygu dünyası, söz varlığı sığ kişiler yetişmektedir. Biz Gülyüz’ün hassasiyetle yaklaştığı maddeler doğrultusunda şiir okuma / okutma üzerinde çalışmalar yapmaktayız (Coşkun, Açıık, 2006). Yaptığımız çalışmalarda şiirin, okuyanda ve dinleyende etki bırakabilmesi için, şiiri yazanın, okuyanın ve dinleyenin, kültür unsurlarını özümsemiş ve özellikle de dil bilincine sahip olması gerektiği; dili oluşturan kelime ve kelime gruplarının psikolojik yapılarındaki duygu örgülerini çözebilen ve böylece kelimelerin ve kelime birliklerinin iç dünyasını anlayabilenlerin, hem yazmada, hem okumada hem de dinlemede, şiiri hak ettiği yere oturttuğu ve şiire gereken

Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri

değeri verdiği görülmüştür. Bu saydığımız üçlüden birinde, dil bilinci oluşmamışsa, ayaklardan biri eksik demektir; bu durumda, ya şiir anlamlı olarak oluşturulamaz, ya şiirin ruhu yansıtılamaz, ya da şiirin ruhu doğru olarak algılanamaz (Coşkun, Açık: 2006). Böyle olduğunda ise çocukta, şiir zevki ile birlikte, ana dil becerilerini kazandırmada problem yaşanacaktır.

Şiir okumanın başlıca yararlarından bahseden Gülerüz, bu yararları şöyle sıralamaktadırlar: Çocuğa ana dil sevgisi ve sanatsal bir derinlik kazandırma; sözlü ifade gücünü geliştirme; ulusal ve evrensel değerlere ulaşma (Gülerüz, 2002: 274).

Gülerüz, örnek olarak bir sınıftan çarpıcı bir anı vermiş, burada çocuğa şiir okutma konusunda öğretmenin takınacağı tavrın, çocuğun ilerideki yaşantısındaki önemi üzerinde durmuştur. Bu anının verilmesi konunun somutlaştırılması açısından önemlidir.

Gülerüz'ün kitabında edebiyatımızdaki önemli edebî şahsiyetlerin örnekleri hassasiyetle seçilmiş ve şairlerin ismi tam olarak verilmiştir.

Çocuk Edebiyatı, (Alemdar Yalçın / Gıyasettin Aytaş, Akçağ Yayınları, Ankara 2002) kitabındaki şiir bölümüne, “Çocuk ve şiir, bu iki kavram birbirine ancak bu kadar yaklaşabilir ve yakışabilir.” cümlesi ile çarpıcı bir şekilde başlamaktadır. Birbirini bu kadar iyi kucaklayan bu iki kavram, yetişecek yeni nesiller ve gelecek için önemlidir.

Ruh dünyasının derinliklerinde biçimlenen ve kelimelerle adlandırılan şiir, çocuğun hayal dünyasındaki zenginlikle eşdeğerdir. “Şiirin önünde, çocuğun ve çocukca bir dünyanın saflığı ve temziliği vardır” (2002: 181) diyen kitap yazarları, çocuk edebiyatında şiirin önemini, bu bölümde iyi vurgulamışlardır.

Çocuk şiirinin genel özelliklerine değinen Yalçın ve Aytaş bu bölümde faydalı bilgiler vermektedirler.

Çocuk şiirinin türlerini sıralayan yazarlar, dünya edebiyatında daha çok pastoral ve didaktik şiir anlayışının hakim olduğuna işaret ederek, bizde didaktik şiir anlayışının daha hakim olduğuna dikkat çekmişlerdir. “Tarihi sürece dikkat ettiğimizde didaktik şiirler hep ön plandadır.” diyen yazarlar, bu yaklaşımın şiirler yoluyla toplumu eğitime ihtiyacından kaynaklanabileceği yorumunu yapmışlardır. Fakat söylemeliyiz ki, çocuğun zihin açısından zenginleşmesi için eğitimde duygusal yön ihmal edilmemeli, lirik, pastoral ve diğer şiir türlerine de ağırlık verilmelidir.

Şiirde düz ve gerçekçi bir mantık olmadığına dikkat çeken yazarlar (2002: 182), tarihi sürece değinmiş ve çocuk şiirinde isimleri yer alan, edebî şahsiyetlerimizi sıralamışlardır (2002: 185). Bu isimlerin verilmesi faydalı olmuştur.

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Şiir bölümünün sonunda metin örnekleri ve incelemeleri başlığı altında, sayıca az olmakla birlikte şair adları ile birlikte şiir örnekleri verilmiştir. Örnekler isabetli seçilmiştir. Fakat başlıkta inceleme yazılmasına rağmen incelemenin bulunmadığı, bir eksiklik olarak dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca yazarların şiir okuma bölümüne de yer vermedikleri görülmektedir. Çocuklar için şiir okuma öğretiminin nasıl yapılması gerektiğine değinilmemiştir. Değinilmeyen bu konu, çocuğun duygusal gelişimi bakımından önemlidir çünkü şiiri duymak ve benimsemek için, şiir örneklerini okumak, okutmak gerekir.

Yazarlar (2002: 186) özellikle baskı teknolojisindeki gelişmelere, kağıdın kalitesine ve görsel malzemenin kullanımının, çocuklara yönelik yazılan eserlerde niceliği arttıran önemli unsurlardan olmasına dikkat çekmektedir. Şiirlerin çocuğun göz zevkine hitap etmesinin aynı zamanda ruhuna da hitap etmesini sağlayacağı şüphesizdir. Bu yönde görsellik önemlidir. İncelediğimiz diğer üç çocuk edebiyatı kitabında bu anlamda görsellikten söz edilmemektedir.

Çocuk Edebiyatı, (Havise Çakmak Güleç / Hulusi Geçgel, Kök Yayıncılık, Ankara 2005) kitabında şiir, çocuk ve şiir başlıklarında genel bilgiler veren Güleç vd., Türkiye’de çocuk şiirinin tarihi gelişim süreci hakkında bilgiler vermekte ve yorumlamaktadır (2005: 119). Çocuk ve şiir konusunda tarihi sürecin gözler önüne serilmesi, var olan eksikliklerin farkında olunmasını sağlar.

Yukarıda bahsedilen diğer üç çocuk edebiyatı kitabında bahsedilmeyen şiir korolarının çocuklar için öneminden bahseden yazarlar, bunun çocuğun şiirlere karşı sevgi ve yaklaşımındaki öneminden söz etmektedirler.

Şiir korusu oluşturmanın çocukların şiirlerden zevk almalarını sağlayacağı gibi bu türü benimsemelerine de vesile olacağından söz eden kitap yazarları, koro halinde seslendirilen şiirlerin çocuklara birlik-beraberlik duygularını da kazandırmada etkili olacağını hatırlatmaktadırlar.

Çocuk şiirlerinde bulunması gereken nitelikleri 8 madde altında toplayan yazarlar, bu maddeleri Oğuzkan ve Gülerüz’ün kitaplarından alıntılanmış, bunlara katkıda bulunmamışlardır. Gülerüz’ün şiir okuma ile ilgili önerilerine hiç değinilmemiştir. Bu bir eksikliktir.

Örnek okuma parçalarında, şair isimleri verilmiş, isabetli şiir örnekleri seçilmiştir.

Sonuç olarak, kitapların hepsinde teorik olarak faydalı bilgiler bulunmakla birlikte, Hasan Gülerüz’ün kitabında, yazarının kitabına verdiği ada uygun olarak yaratıcılığın daha fazla olduğu görülmüştür. Fakat yine de çocuk edebiyatında şiirin yeri daha zengin değerlendirme, teklif ve önerilerle, görsel ve işitsel bölüm örnekleri ile geliştirilebilirdi.

ÖNERİLER

İnsanı hayvandan farklı kılan şüphesiz duygularıdır. Bu anlamda kendine özgü duygusal bir yoğunluğu, kurgulanmış bir dünyası olan şiirin (Güleryüz, 2002: 246), çocuk eğitiminde çocuğun duyuş dünyasının gelişmesi ve zenginleşmesi için ne derece önemli olduğu aşıkardır. Günümüzde şiddet içerikli çizgi filmler ve diğer çocuk filmleri ile yetişen çocukların, duygudan yoksun oldukları dikkatimizi çekmektedir. Halbuki çocuk eğitiminin sağlıklı olabilmesi, duygu yönünü geliştirmeye yönelik şiir eğitimi ile mümkün olacaktır.

Akyol'un Türkçe Öğretim Yöntemleri kitabındaki, şiir bölümünde çocukların kendi yazdıkları şiirlerden örnekler sunulmuştur. Çocukların kendi kaleminden çıkan örneklerle yer verilmekle kitap, daha etkili kılınmıştır. Ayrıca öğrencilere şiir yazdırma üzerinde de geniş bilgiler veren yazar (2006: 123-137), çocuk edebiyatında şiirin yeri konusunda, onlara şiir yazdırmanın da önemli olduğu görüşünü bizde uyandırmıştır.

Stewig'e göre (1981), çocuklar şiir okuma yoluyla, okumalarını 4 farklı beceri açısından geliştirirler. Bunlar tempo, ritim, tonlama, duruştur. İncelediğimiz teori kitaplarındaki şiir okuma bölümlerinde Güleryüz dışında bu unsurlardan bahseden yoktur. Oysa çocuk edebiyatı içerisinde şiiri öğreniyse sevdirmeye, benimsetmeye bunlar önemlidir. Prosodik unsurlar dediğimiz bu unsurlar (Coşkun vd.: 2005) ile çocuğun şiiri doğru duyması sağlanmalıdır. Bu manada Akyol'un (2006: 122) kitabındaki 8 madde dikkate değerdir.

Dil ve edebiyat eğitiminin amacı, öğrencilere dil bilinci ve estetik kazandırmaktır. Bunun için de, ilköğretimin ilk yıllarından itibaren öğrenciler, insanın maddî ve manevî dünyasını oluşturan, etkileyen, şekillendiren kelime ve kavramlarla tanıştırılmalı; öğrencilerin, söz konusu kelime ve kavramlar hakkında ilk öğretim yıllarından itibaren, seviyelerine göre kısa veya uzun konuşmalar yapmaları, şiir okumaları sağlanmalıdır. Her sene, öğrencilerin kelime hazineleri biraz daha zenginleştirilmelidir. Edebiyat eğitiminde, şiire en üst seviyede yer verilmelidir. Bunun için, özellikle dil bilinciyle yazılmış estetik şiirler seçilmelidir. Bu şiirler, öğrencilere model olmak maksadıyla, öğretmen tarafından "öbek-anlam-beden dili-parçalarüstü birimler" uyumuyla okunmalı ve böylelikle öğrencilere model olunmalıdır. Böyle bir eğitimle, bir süre sonra öğrenciler, şiir okuma becerisine sahip olacaklardır. Şiir okuma becerisine sahip olmak, " öbek - anlam - beden dili – parçalar üstü birimler " uyumu oluşturabilme, dolayısıyla dil bilincine sahip olma manasına gelir (Coşkun, Açık: 2006).

Dil bilincine sahip öğretmenlerin, hem göze hem de kulağa dayalı çalışmalar yapması, yerinde olacaktır. Böyle bir eğitimde, ses dalgaları, görünür hâle getirilebilmektedir. Bu durum, öğretmen adaylarının, insanın

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

üretmiş olduğu konuşma seslerindeki şiddetin, vurgunun, tonun, ezginin, niteliklerin ve niceliklerin ne manaya geldiğini anlamalarını kolaylaştıracaktır (Coşkun, Açık: 2006). Dolayısıyla öğretmen tarafından sağlıklı şiir okuma ortaya çıkacaktır. Sağlıklı şiir okuyan model öğretmen, çocuklar üzerinde istenilen etkiyi bırakacaktır.

Bir araştırmada yüksek öğretim gençliğinin söz dağarcığının ortalama iki üç yüz kelimedenden oluştuğu ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2004: 687). İlköğretim 6. 7. sınıflara geldiği halde kendilerini ifade edecek kelime dağarcığı zenginliğine erişmemiş öğrenciler bulunmaktadır (Deniz vd., 2006: 342; Sargın, 2006). Oysaki çocuklar okul öncesi eğitim çağına ulaştıkları zaman konuşma ve dinleme dilinde takriben 8000 kelimeyi kullanabilirler ve konuşma dilinde dilbilgisine hakimdirler (Gleason, 1989). Bunun çözümü dilin en güzel örneklerini tanıma amacına yönelik eğitimidir. Öğrenci bu aşamada dilin en güzel örnekleri ile karşılaşacak, onları anlayacak ve kendisi de dili aynı güzellikte kullanacaktır. Bu yüzden edebiyat öğretimi dilin sanatlı ve etkili kullanımına yönelik bir eğitimidir (Yalçın, Aytaş, 2002: 45). Çocuk edebiyatında da dilin en sanatlı ve etkili kullanımını yansıtan şiirlere layığıyla yer verildiğinde, çocukları yukarıda bahsedilen çıkmazdan, sığlıktan kurtarmış olacağız.

Şiirler dilin söz varlığı açısından, inşad becerisini geliştirmede önemli araçlardır. Bir şiiri, bir söylevi, bir edebî metni konuya uygun olacak şekilde çeşitli vurgularla, el, yüz, gövde hareketleriyle canlandırarak okumayı sağlayan inşad becerisi, şiirler vasıtasıyla çocuklara kazandırılabilir. Bunları kazanamayan çocuğun anlatımı zengin olmaz ve donuk bir ifadesi bulunur, duygular hareketlere, jest-mimiklere yansımaz. Çocuklara inşad becerisini kazandırmanın yolu şiirlerden geçmektedir, bu manada şiir türü çocuk edebiyatında önemlidir.

Anaokulundaki Türkçe dil etkinlikleri içerisinde şiirin bir yeri vardır. Çocukların kavrama gücü geliştikçe lirik ve öğretici şiirleri dinlemekten ve okumaktan zevk aldıkları bilinmektedir. Bu zevk tedrici olarak eğitimle arttırılmalıdır. Bunun için de çocuk yayınlarının titizlikle hazırlanması gerekmektedir.

Çocuğun kulak ve göz zevkine hitap eden şey şüphesiz ruhuna da hitap edecektir. Bu bakımdan çocuk edebiyatı kitaplarındaki şiir bölümleri hazırlanırken, görsellik ve işitsellik unsurları ön plana alınarak, bu alandaki öğrencilere yol gösterilmelidir. Bu bölümlere dinleyende zevk uyandıracak, işitsellik açısından güzel seslendirilmiş şiirler (müzikli şiirler de olabilir) konulmalıdır. Görsellik bakımından da yine renkli-resimli şiir kitapları kaliteli kağıtlara baskı teknolojisindeki gelişmeler de aktarılarak verilmelidir.

Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri

Ayrıca öğrencilere yine görsel açıdan hitap edebilecek, şiir defterleri oluşturma çalışmaları yaptırılmalıdır. Çocuklar, yaş ve seviyelerine uygun şiir antolojileri ve şiir kitapları ile karşılaştırılmalıdır.

Ailelerin ve öğretmenlerin şiir sevgisini ve önemini tavır ve davranışları ile hissettirmesi gerekir. Bu manada halk şiirimizin gücünden yararlanılmalıdır. Halk şiiri ürünleri, dünyanın her ülkesinde doğal, zorlama ve yapmacıktan uzak ve halkın içten gelen duygularını yalın bir biçimde yansıtan örneklerdir (Aksan, 1999: 16). Bu manada çocuk edebiyatında şiirin yeri dediğimizde, halk şiiri örnekleri hatıra gelmelidir.

Şiir okumanın çocuğun ruh dünyasında olumlu değişiklikler yaratacağı muhakkaktır. Şiirin dünyasına girmekle, çocuğun anadil sevgisi, sözlü ifade becerisi, yaratıcılık yönü gelişecek, sanatsal bir ruh kazanacaktır, bu da onun hayal dünyasının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çocuğa güzellik ve insanlık duyguları aşılama, ona bir hayat görüşü kazandırmada şiirin etkisi büyüktür. Çocuğa ana dilini sevdirmeye ve onun zenginliğini tanıtmaya, bir duygu, düşünce ve izlenimin sanatlı olarak nasıl anlatılabileceğini öğretme bakımından şiirlerin, çocukların eğitiminde bir işlevi vardır.

“Şiir, zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimidir.” tanımını veren Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde (TDK, 1998: 2094) işaret edilen şekilde, çocuğun belleğini geliştirecek bu edebî anlatım türüne çocuk edebiyatı içerisinde yer vermek, bu bölümler hazırlanırken özenli davranmak gerekmektedir.

Sonuç olarak; geleceğimiz olan çocukların, eğitim-öğretim hayatında ve toplum içerisindeki konumunda duygu yönü ve dil becerileri gelişmiş, algıları yüksek, yaratıcı düşünme gücüne sahip olarak yetişmeleri için, çocuk edebiyatı içerisinde şiir bölümüne geniş bir yer verilmeli, teori kitapları bu yönde biraz daha geliştirilmeli ve zenginleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. (1993). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Şafak Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan. (1993). *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan. (1999). *Halk Şiirimizin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Akyol, Hayati. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Akyol, Hayati. (2005). *Yeni Programa Uygun Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

- Arzu, F. Zehra. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Ölçümü ve Değerlendirilmesi, Tamamlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aşkun, Vehbi Cem. (2006). *Çocuklara Şiirler*, Elips Kitabevi, Ankara.
- Celal, Metin. (2002). *Çocuk Şiirleri Antolojisi*, Bulut Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, M. Volkan. (2006). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Sesletim Sorunu, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Divan Yayınevi, İstanbul.
- Coşkun, M. Volkan, Nilgün Açık Önkaş. (2004). İlk Öğretimden Orta Öğretime Geçişte Türkçenin Önemi, *Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumu*, MEB Yayınları, Ankara.
- Coşkun, M. Volkan, Nilgün Açık Önkaş. (2006). Fonetik Laboratuvarı Destekli Edebiyat Öğretimi, *6. Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Konferansı*, Kıbrıs.
- Coşkun, M. Volkan, Nilgün Açık Önkaş, Didem Çetin. (2005). Prosodik Unsurların Şiir Okuma Yoluyla Kazandırılmasında Bilgisayarlı Öğretim, *V. Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu*, Sakarya.
- Coşkun, M. Volkan, Nilgün Açık Önkaş, F. Zehra Arzu. (2005). Türkçe Eğitiminde Sesli Okuma Becerisinin Psikolojik Temelleri, *14. Ulusal Eğitim Bilimleri Konferansı*, Denizli.
- Çakmak Güleç Havise, Hulusi Geçgel. (2005). *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Çotuksöken, Yusuf. (2002). *Türkçe Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Deniz, Sabahattin, Sibel Tuna. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin Türkçe Dersine Yönelik Tutumları: Köyceğiz Örnekleme, *Milli Eğitim Dergisi*, MEB Yayınları, Ankara.
- Gleason, J.B. (1989). *Studying Language Development*, Merrill Publications Corp., Boston University.
- Güleryüz, Hasan. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- İnce, Vedat Martin. (2006). İlköğretim 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Tamamlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İsen, Mustafa. (2001). *Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri Antolojisi*, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- Oğuzkan, Ferhan. (2001). *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, E. (2004). Cümle, Kelime Grupları ve Kelime Öğretimi, *Türk Dili Dergisi*, S.635.

Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri

- Sargın, Mustafa. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma Becerilerinin Değerlendirilmesi, Muğla İli Örneğinde, Tamamlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stewig, J.W. (1981). *Choral Speaking: Who Has The Time? Why Take The Time?* Childhood Education. 57.
- Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytaş (2002). *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yalçın, Alemdar. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.